

Jeszenszky Zsolt: Miért épp Európa és Amerika fejl?dött a legjobban?

2025 október 26. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

Értékelés kiválasztása
Még nincs értékelve

Mérték

ÉN CSAK LEÍRTAM... – Ha az USA nem esik szét, akkor a földrajzi adottságok miatt behozhatatlan el?nye van.

Mivel magyarázhatjuk egy-egy ország, egy-egy nép sikerét vagy lemaradását? Oktatás? Genetika? Szorgalom? A méret? A kormányzás? Az adórendszer? Miért pont Európa uralta sokáig a világot? Miért prosperál ma ennyire az USA? Afrika miért nem tudta behozni a lemaradását? Mi a korlát Kína számára? Nyilván sok okot fel lehet sorolni,

sok minden befolyásolhatta a történelem alakulását. De az alap, a legfontosabb, megváltoztathatatlan adottság: nem a történelem, nem a politika, hanem a földrajz.

A Föld különböz? régiói teljesen eltérnek egymástól. Többé-kevésbé egybehangzó vélekedések szerint az emberiség Afrika délkeleti részén jelent meg el?ször, és innen vándorolt különböz? területekre, létrehozva a civilizáció hat bölcs?jét. Vagyis azokat a területeket, ahol az emberek már nemcsak kisebb közösségekbe tömörültek, hanem összetettebb társadalmakat szerveztek meg, majd birodalmakat hoztak létre. A hat civilizációs bölcs? Mezopotámia, az ?si Egyiptom, az ?si India, az ?si Kína, Mezoamerika és az Andok vidéke, valamint az úgynevezett termékeny félhold, vagyis a Földközi-tenger keleti medencéje. Ha megnézzük, ezek zömmel egy vagy több nagy folyóhoz, illetve folyórendszerhez köthet?k: Tigris, Eufrátesz, Nílus, Indus, Huangho, Jangce, Amazonas, Rio Grande… Ezek a folyók nemcsak ivó- és öntöz?vizet biztosítottak, de jól tudták rajtuk szállítani is az árut.

Viszont a kereskedelem zöme ma már távoli területek között, a tengereken zajlik. Ennek a kulcsa azonban a régmúltban rejlik. Az utolsó jégkorszakot követ?en az északi félteke jelent?s részét gleccserek borították. Ezek mély völgyeket, kanyonokat vájtak a szárazföldbe a tengerpartok mentén. Így jöttek létre a mély viz?, természetes kiköt?k. Európa tele van ilyenekkel.

Ráadásul nem fagynak be télen, köszönhet?en a kontinens nyugati széle mellett elhaladó Golf-áramlatnak.

Érdemes volt tehát hajókat, flottákat építeni, amelyek el tudtak hajózni a hasonló adottságú észak-amerikai kiköt?kbe, ahol prosperáló településeket hoztak létre. El?ször csak a part mentén, majd pedig fokozatosan egyre nyugatabbra. De mindez önmagában még nem tette szuperhatalommá az Egyesült Államokat. Ehhez kellett az úgynevezett Louisiana Purchase, vagyis az így nevezett francia gyarmati terület megvásárlása 1803-ban. A körülbelül kétmillió négyzetkilométeres területet 15 millió dollárért adta el Franciaország. Miért tette? Hogy kiszúrjon a háborús ellenfelével.

Ez az üzlet örökre biztosítani fogja az Egyesült Államok erejét, és ezáltal egy olyan riválist adtam Angliának, amely el?bb vagy utóbb le fogja törni a büszkeségét

– mondta Napóleon. És valóban, egy-két évszázad alatt az USA jócskán maga mögött hagyta Angliát.

A 15 millió dollár mai áron 340 millió, de még így is potom pénz egy ilyen értékes területért. A Mississippi vidéke kiváló min?ség? földdel rendelkezik a növénytermesztéshez, és tele van alacsony esés?, jól hajózható mellékfolyókkal is. Ráadásul New Orleans kiköt?jénél a Mexikói-öbölbe torkollik. (Február 9-e óta hivatalos nevén Amerikai-öböl.) Így az ország közepéb?l van az USA-nak egy stabil, biztonságos és védett kijárata az Atlanti-óceánra.

Végül ott vannak az óceánok.

Az Egyesült Államokat majdnem ötezer kilométer választja el a sokáig folyton háborúzó Európától, és több mint hétezer kilométer a hasonlóan állandó konfliktusokkal terhelt Ázsiától. Ennek köszönhet?en az USA az egyetlen ország a fejlett világban, amelynek az elmúlt 150 évben nem kellett háborús újjáépítéssel bajlódnia.

És hogy megértsük, ez miért jelent utolérhetetlen el?nyt Amerikának, nézzük meg a versenytársakat!

1. Kína

Kínának csak egy, a Csendes-óceánra van kijárata. Ezt is részben gátolja több, történelmileg ellenséges szigetország a partjainál: Japán, a Fülöp-szigetek, illetve a Dél-kínai-tenger irányában Indonézia. Emellett az importált olajuk 80 százaléka a Malajzia és Indonézia közötti Malaka-szoroson keresztül érkezik, ami szintén sz?k keresztmetszet. Nem véletlenül igyekszik Kína minden erejével vezetékeket építeni és orosz k?olajat importálni.

De hasonló energiát – és pénzt – fektet a Karakoram országútba, amelynek jelent?s része már elkészült Kína és Pakisztán között, és a cél, hogy elérje valamelyik mélytengeri kiköt?t Pakisztán déli részén. Emellett vasutat és cs?vezetéket épít a Himalája déli nyúlványain keresztül, Mianmar tengerpartjára. Így tud kijutni az Indiai-óceánra is.

Ehhez képest az USA kényelmesen, több ezer kilométeres partszakasszal éri el az Atlanti- és a Csendes-óceánt, de szabad az út délen a Karib-tenger felé is.

2. Afrika

Afrika méreteit tekintve Európa négyszerese, lakossága pedig a világon a második legnagyobb Ázsia után. Természeti kincsekben is gazdag. Ám a folyók és a tengerpartok nem ideálisak. Ott van a 2700 kilométer hosszú Kongó, de lehetetlen végighajózni. Már az óceántól mindössze 150 kilométerre az Inga vízesésbe ütközünk. Afrika bels? része tehát továbbra is el van vágva, így semmi esély még középhatalmi státusra sem. Ráadásul a Kongó esését a Mississippiével összehasonlítva azt látjuk, hogy az Inga vízesést?l függetlenül, a Kongó többi részén is leginkább maximum vadvízi kajakozni lehet, nem pedig konténereket szállítani.

Mivel Afrikáig sosem húzódtak le a gleccserek, így a tengerpartja is sekély. Maga a Kongó ugyan vájt egy kanyont a szárazföldbe, ami a torkolatnál a tenger alatt is folytatódik, de hajók kikötésére csak korlátozottan alkalmas. Ráadásul a töredezésekt?l mentes, sima partvonal miatt az óceán hullámai akadálytalanul tudják megütni a szárazföldet, így nagyon er?s áramlatokat hoznak létre, amelyek gyorsan és nagy mennyiségben szállítják szét Nyugat-Afrika két nagy folyója, a Kongó és a Niger hordalékát mindenfelé a part mentén. Így még a Guineai-öbölben, Togóban, Elefántcsontparton vagy Ghánában megtalálható néhány mélyebb kiköt?t is nehéz fenntartani. Különösen régen, a kotrógépek megjelenése el?tt. Afrikának esélye sem volt.

3. Oroszország

Oroszország egyik f? problémája a hatalmas sík terület a nyugati határánál, aminek egy részét történetesen Ukrajnának hívják. Annyira nehéz védeni, hogy már két hadsereg is átmasírozott rajta, egészen Moszkváig – még ha akkor sikerült is visszaverni ?ket. Nem csoda, hogy libab?rösek lesznek t?le, hogy most esetleg egy harmadik tegye ugyanezt.

A másik nagy probléma a be nem fagyó kiköt?k hiánya. Az Atlanti-óceánra nehezen jut ki. Ott van Murmanszk, de elég kies? helyen, fönn északon, a Kola-félszigeten végén. Vagy van ugyan a kényelmes, hajózásra kiválóan alkalmas szentpétervári kiköt?, innen viszont a Balti-tengeren kell végighajózni, nem kifejezetten baráti országok felségvizein. Végül ott a harmadik lehet?ség, a Fekete-tenger, Törökország szorosai, a Dardanellák és a Boszporusz, innen ki a Földközi-tengerre, majd a Gibraltári-szoroson keresztül ott az óceán. De Törökországgal is sokáig nagyon ellenséges volt a viszony. Vlagyivosztok és a többi csendes-óceáni kiköt? pedig nagyon messze van az ország nagyvárosaitól.

Ezért lelkesedik Oroszország az északi jégtáblák olvadásáért. Ha egész télen hajózható a Jeges-tenger (jégtör? hajók alkalmazása nélkül), akkor Oroszország természetes, jelenleg kihasználatlan mély viz? kiköt?i a messzi északon egy csapásra nemzeti kinccsé válnak.

De Oroszország a Közel-Keleten is azért aktív, hogy szabad hozzáférése legyen valamelyik mélyvízi tengeri kiköt?höz. Korábban ?k is szemet vetettek ugyanarra a kiköt?re Pakisztánban, amelyikre Kína, és az afganisztáni invázió is ennek a törekvésnek volt része. De ugyanezért támogatták Aszadot is Szíriában, ahol Latakia kiköt?jén keresztül tudták elérni a Földközi-tengert.

4. Anglia

Anglia tankönyvi példája annak, hogy a technológia hogyan változtatja meg a világot. A brit birodalom azért tudott hatalmasra n?ni, mert uralni tudta a világkereskedelmet, hiszen szigetországként teljes hozzáférése volt a tengerekhez. Ezek egyben természetes védvonalat is képeztek a háborúskodó Európával szemben. És ott van még a Temze mint hajózási útvonal.

A repül?gép mindezt megváltoztatta. A többórás hajóút helyett harminc perc alatt el lehetett érni Londont a kontinensr?l. És nemcsak városnézés céljából, hanem nehézbombázókkal is. Innent?l kezdve sokkal biztonságosabbá vált angol font helyett amerikai dollárban tartani a pénzt.

Merthogy ?ket nem csak az átlagosan 100-150 kilométer széles La Manche csatorna, hanem továbbra is 5000 kilométernyi óceán választotta el a folyton háborúzó Európától. És ahogy a font helyét a dollár vette át tartalékvalutaként, úgy a pénz is elkezdett Nagy-Britanniából az USA-ba folyni. Napóleonnak igaza lett!

A világgazdasági, geopolitikai nagyságnak három alapvet? pillére van tehát: 1. El tudod-e látni élelemmel a lakosságodat? 2. Meg tudod-e védeni magad? 3. Tudsz-e kereskedni? Minden más, a politika, a gazdaság, a kultúra ezekre épül. Az USA ezekben továbbra is verhetetlen. Ezért a hanyatlásáról szóló víziókat mindig fenntartásokkal kell kezelni.

Tény azonban, hogy önmagát bármelyik birodalom képes elpusztítani. Akkor is, ha nem védi meg magát a betolakodók elsöpr? tömegét?l, de akkor is, ha a bels? kohéziója teljesen felbomlik, és polgárháború tör ki. Akár faji, etnikai, akár ideológiai alapon. (Vagy ezek kombinációjaként.) Amerika egy polgárháborút már, ha nehezen is, de átvészelt. Egy újabbat nem tudna, mert most már egészen más ligában játszanak a versenytársai is.

Ha Amerika nem esik szét, akkor továbbra is behozhatatlan el?nye van. Nincs ország rajta kívül, amely hasonló földrajzi adottságokkal rendelkezne. Kivéve persze, ha egyszer megvalósulna Eurázsia valamiféle egysége, vagy legalábbis igazi, szoros együttm?ködés Európa és Oroszország között. Ezt az Egyesült Államok ez idáig sikerrel meg tudta akadályozni. De ez már egy másik történet…

Jeszenszky Zsolt - www.magyarnemzet.hu

Ajánló